

Polovodič

- vede za určitých podm.

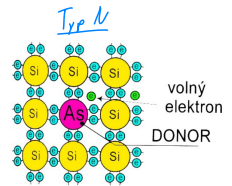
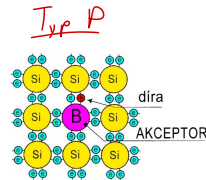
- Vlastní polovodič - křemík, Germanium bez příměsí

- velmi slabé

- Při 0K neteče proud

- Nerovinný polovodič - s příměsí

typ P
typ N

- Typ P - do křemíku (4 valencí) přidáme prvek se 3 valencími → vznik volných děr

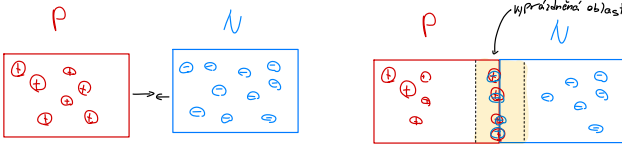
- Typ N - do křemíku (4 valencí) přidáme prvek s 5 valencími → vznik volných e⁻

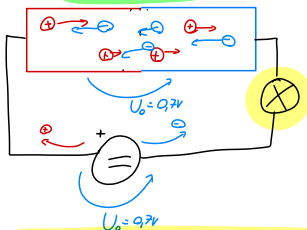
- Přechod PN - 1) Spojíme P a N → rekombinace

2) Vznikne vyprázdněná oblast, kudy nic samo neprojde

3) Musíme dodat energii ke správnému směru

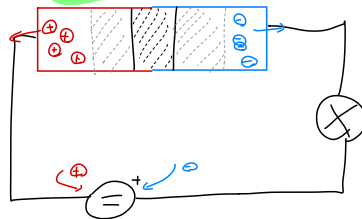

Propustný směr

- Od určitého U dojde k průtoku a materiál se chová jako vodič

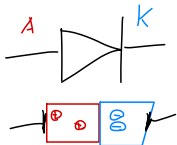
Závěrný směr

- + a - jsou přitahovány zdrojem ke stranám
→ rozšíření hladové vrstvy... nic neteče

→ PN přechod vede jen v 1 směru

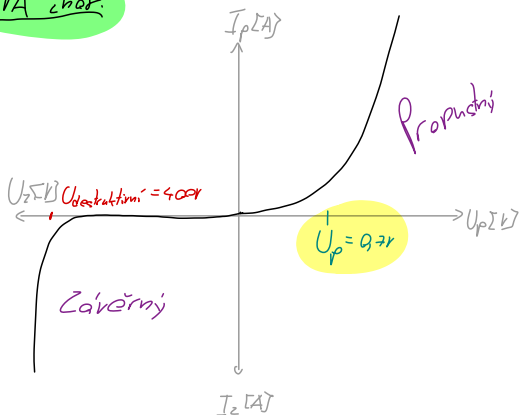
Polarizová dioda

- PN přechod

- Propustí proud 1 směru (od U_p dál)

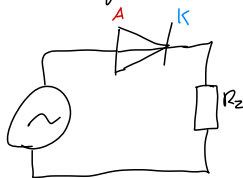
- VA char.

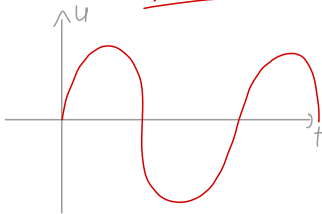
Usměrňovací dioda

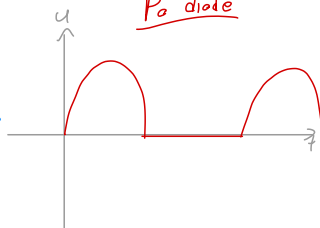
- Usměrníuje stříd. proud

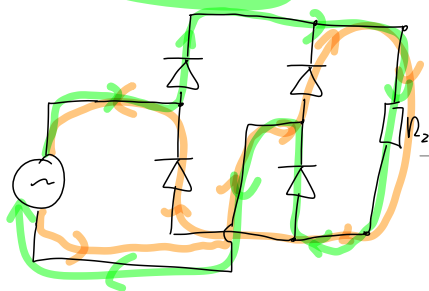
Před diodou

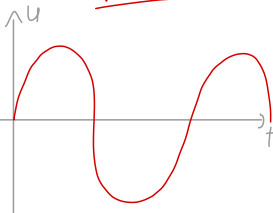
Pa diodě

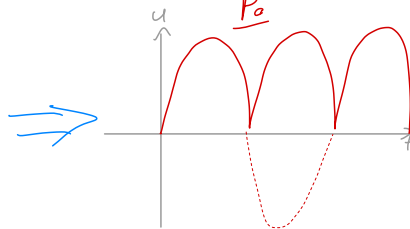
Usměrňovací můstek

Před

Pa

Luminiscenční dioda

- PN přechod při propustném směru svítí

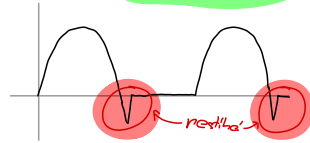
Schottkyho dioda

- ma přechod polovodič-kov $\Rightarrow$ velmi rychlá doba zotavení

- umí usměrnit i V_f signály

Usměrnění V_f pomocí
klasické diody

Tunelová dioda

- má tunelový průřez v propustném směru

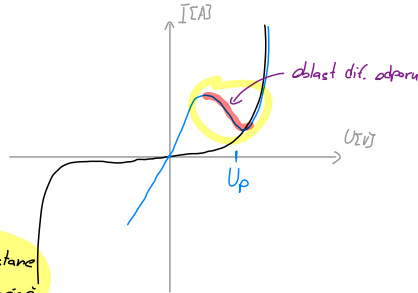
Závěrný směr - $\ominus$ se tunelují z P do N (vede)

OV - romáška (nevede)

Propustný směr - $\ominus$ se tunelují z P do N (vede)

$\hookrightarrow$ s dalším zvyšováním U se tunelování dostane na max a klasická část dif. R) = vede méně

- při U_p se klasicky prorazí a začne zase růst více

Zenerova dioda

- V závěrném směru se při U_{zenerovo} (~5-30V) dioda prorazí a začne vodit

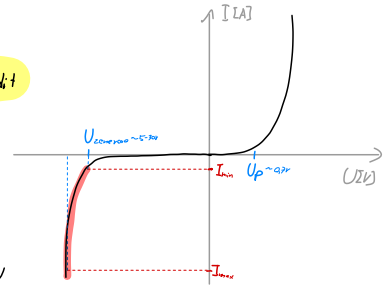
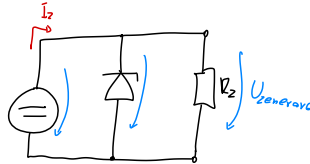
$\hookrightarrow$ tento průřez je malý a není destruktivní

- V propustném směru se chová jako klasická dioda

Stabilizátor

- V závěrném směru se při průřezu i při velké změně I téměř nemění U

$\hookrightarrow$ dioda stabilizuje napětí

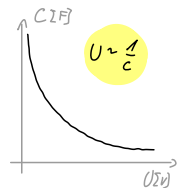
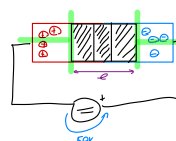
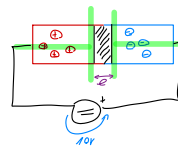
Kapacitní dioda (Varikap)

= proměnný kondenzátor

- V závěrném směru se dioda chová jako kondenzátor

- Zvyšováním napětí se zvyšují závěrná oblast $\rightarrow$ klesne kapacita

$$\uparrow U_z \uparrow \rightarrow \uparrow e \uparrow \rightarrow \downarrow C \downarrow \dots C = \epsilon_0 \cdot \epsilon_r \cdot \frac{S}{d \Rightarrow |C|}$$

Tranzistor

- polovodičová součástka (2 PN přechody)

- Použití: Spínač

Zesilovač

- Druhy: Unipolární - norejší

- lepší pro spínání

Bipolární - zesilovací

Bipolární

- Dělí se uspořádání polovodičů na NPN a PNP

- Princip činnosti (NPN):

- Máme 2 obrody: 1. je připojen na B a E (U_{BE})

2. je připojen na C a E (U_{CE})

- Samotný U_{CE} obvod otvára PN přechod mezi BE, ale CB přechod je k němu v závěrném směru

- Obvod U_{BE} , do kterého pustíme $U_{BE} > 0,6V$ (Práhové napětí) způsobí pohyb
⊖ proud I_B

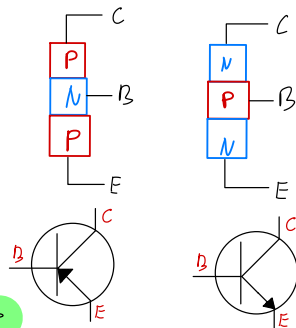
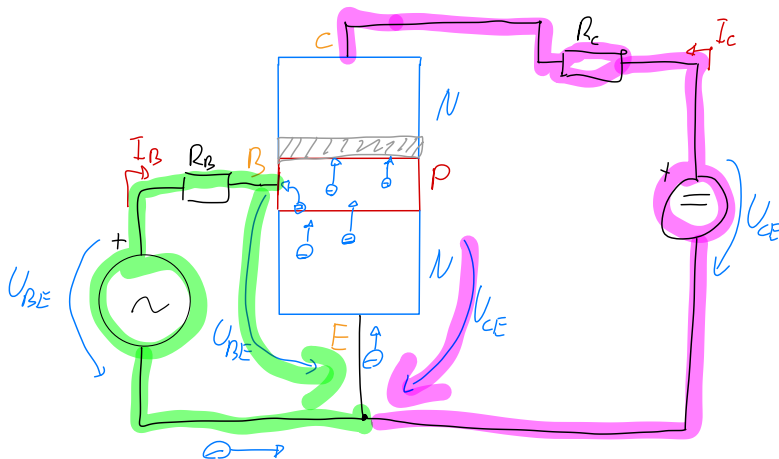
↳ Tím, že na ně zároveň působí U_{CE} , tak vlastně ⊖ také přitáhne (ale o dost víc)

↳ U_{CE} přitáhne většinu do oblasti mezi B a C (▨) → prázdná oblast zanikne

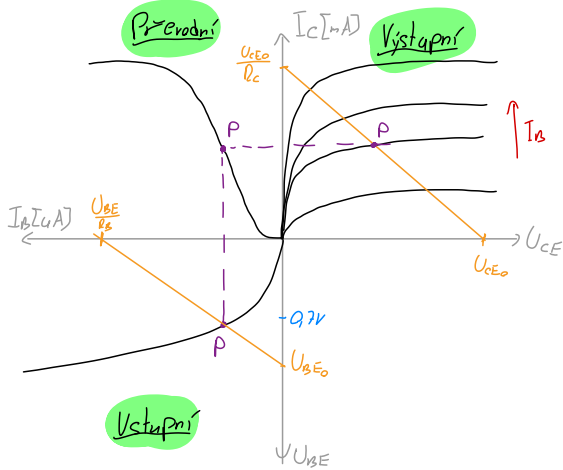
↳ Proud I_C může téct

- Malým I_B ovládáme velký $I_C \dots I_C \gg I_B$

→ Tranzistorový jev - Malým I_B procházejícím otevřením B-E přechodem se spustí
xkrát větší I_C procházející celou C-B-E strukturou

Charakteristiky a nastavení prac. bodu

H-parametry

- Vstupní impedance: $h_{11} = \frac{u_1}{i_1} \left| u_2 = 0 \right. [S]$
- Vstupní admitance: $h_{22} = \frac{i_2}{u_2} \left| u_1 = 0 \right. [S]$
- Proudový zesilovací činitel: $h_{21} = \frac{i_2}{i_1} \left| u_2 = 0 \right. [-]$
(nepřímý zesílení, tranzistor pracuje do zkrat)
- Napětový zesilovací činitel: $h_{12} = \frac{u_1}{u_2} \left| i_1 = 0 \right. [-]$
(přímý ZV)

Vstupní

- char. obvahu s U_{BE}
- Podobná VA char. diody (I_C to vlastné I_{PU} prechod)
- Transistor dverčenne pri $U_{BE} = 90V$
  - ↳ Páked je nižší, tak je T uzavren (I_C nebež)

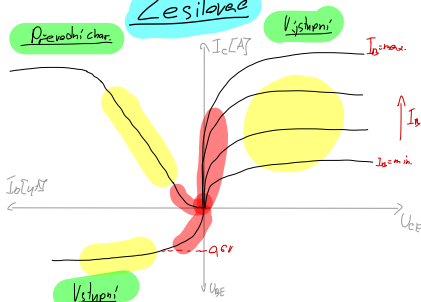
Výstupní

- Sustava krivket s parametren I_b
- I_c je zavisni na I_b
- Pokud je T zeka devien ($U_{CE} = 0V$) $\rightarrow$ nemozce zesilovat
 $\rightarrow$ chova se jako spinač = Stav satovace

Převodní

- ukazuje za'nebst mezi I_B a I_C
- I_C je asi 100x větší... $h_{21} = \frac{I_C}{I_B}$
- je téměř lineární

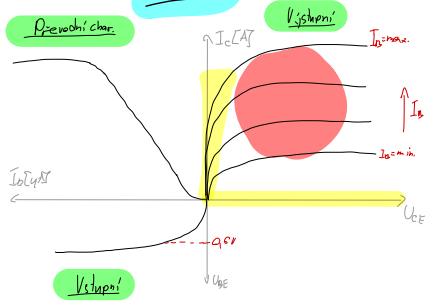
Zesilovač

Zesilovač

- Matým Io orla'dáme veľký Ic
- Rzed bázi máme niekoľik ml, ty zesiluje díky zdroji Uoc
- Tyar, frekvencie zúšňava, zesilí se jen amplifika

Spinač

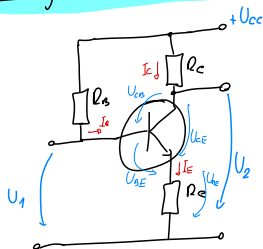
Spinac

- přecházíme mezi stavy $\log. 1$ a $\log. 0$

Tady chrome prac. bod

Tady nechceme prac. bod

Zapojení tranzistoru SE

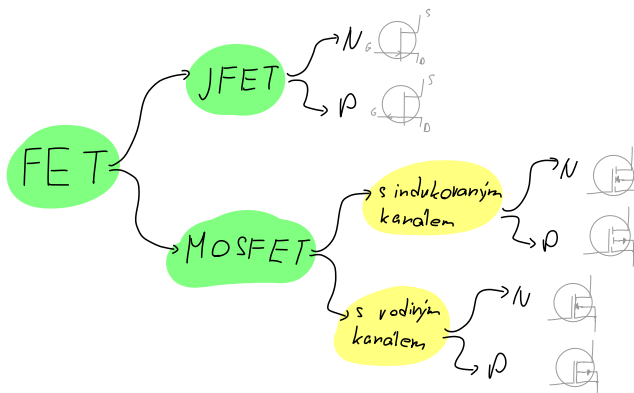
$$\begin{aligned} U_{CE} &= U_{CB} + U_{BE} \\ I_E &= I_C + I_B \end{aligned} \quad \left. \vphantom{\begin{aligned} U_{CE} &= U_{CB} + U_{BE} \\ I_E &= I_C + I_B \end{aligned}} \right\} U_2 = U_{CE} + U_{RE} = U_{CE} + R_E \cdot (I_B + I_C)$$

Unipolární tranzistory

- řídí se el. polem (napětím) → jsou rychlé

Lowell's vstřední odpor - Výhody - nevláze do něj proud z Gate = méně rušení
- skvělé spínací parametry

- Nevýhody - Snadné poškození elektrostatickou

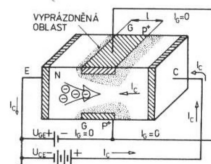

JFET

- Konstrukce - polovodičová destička (typ N)

- na obou koncích jsou kovové kontakty

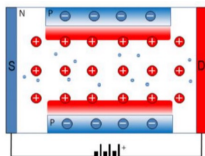
- na horní a dolní stěně jsou silně dotované oblasti (P')

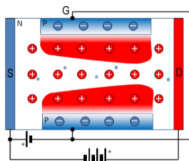
- Princip - napětím U_{GS} ovládáme šířku kanálu a tím řídíme proud I_D

- při $U_{GS} = 0$ je šířka maximální a proud největší

- Určitým U_{GS} kanál zcela zavřeme

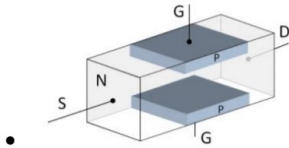
Vznik vyprázdněné oblasti

Vznik vyprázdněné oblasti

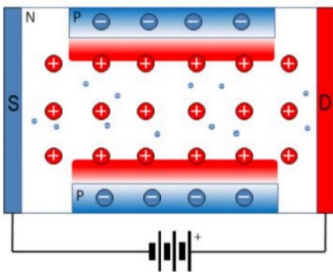
■ Stavba:

- Tvořen základní destičkou polovodiče N (P), na které je ze dvou stran vytvořena brána (hradlo) z polovodiče opačného typu P (N).
- Bránou prochází kanál, kterým teče proud.
  - Řídicí elektroda G (Gate) je připojena k oběma polovinám brány
- Vývody vodivého kanálu jsou označeny S (Source - zdroj) a D (Drain - odtok)

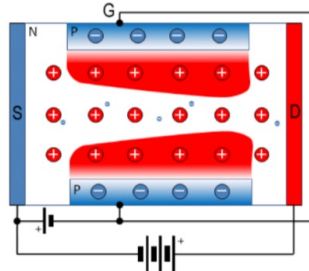

■ Funkce

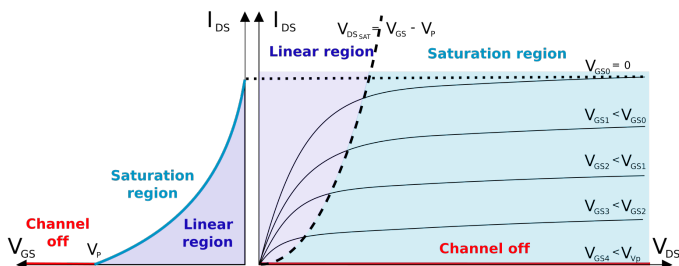
- Pokud na řídicí elektrodu není přivedeno napětí → vznik vyprázdněné oblasti kolem PN přechodů
  - Ta omezuje průchozí vodivý kanál a definuje max. velikost protékajícího proudu
- Přivedením napětí na řídicí elektrodu v záporné polaritě se zvětší vyprázdněná oblast na úkor vodivého kanálu → zmenší se vel. proudu
- Protože elektroda D má vůči řídicí elektrodě opačné napětí, je na této straně vyprázdněná oblast větší a vodivý kanál užší
  - Při zvyšování napětí mezi S a D u vodivého kanálu se tato oblast zvětšuje
- Do řídicí elektrody neteče prakticky žádný proud (PN přechod je v závěrném směru), tranzistor je řízen pouze napětím
  - Při určité vel. napětí dojde k úplnému uzavření kanálu

Vznik vyprázdněné oblasti

Užší oblast u elektrody D

MOSFET

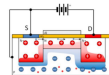
- Gate oddělena vrstvou izolantu

- Břínaje: $U_G = 0$ - D + základní polovodič s tvrdí - $\Rightarrow$ proud nepoteká

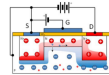
$U_G \neq 0$ - k povrchu polovodiče přitáhneme $\ominus$

- Vznik vrstvy s $\ominus \Rightarrow \oplus \rightarrow$ vrstva typu N = inverzní vrstva

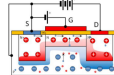
- Souvisek vodivého kanálu mezi S a D

Obrázek 2 Bez napětí

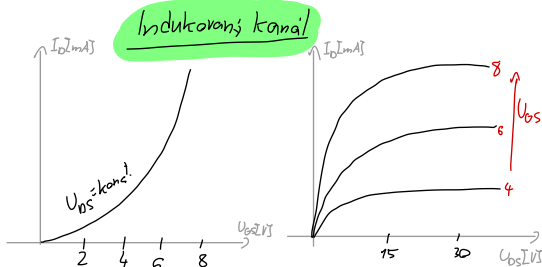
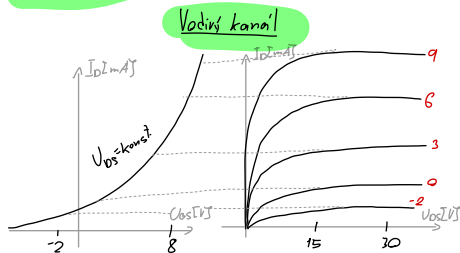
Obrázek 3 Odklusovací režim kanálu

Obrázek 4 Obhospodovací režim kanálu

- Indukovaný kanál - inverzní kanál se vytváří až po určitém U_G

- Vodivý kanál - vede i při $U_{GS} = 0V$ (nežake tam zbývají) $\rightarrow$ klytlacíme je $-U_{GS}$

Typ MOSFET

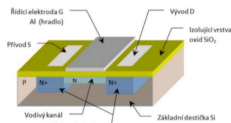
- Nejrozšířenější druh FET tranzistoru
- Vodivost kanálu mezi S a D ovládaná el. polem vytvářeným ve struktuře kov-oxid-polovodič napětím přiloženým mezi G a S
- Hradlo je odděleno od polovodiče vrstvou oxidu křemíku

Použití:

- Základní prvek většiny současných elektroniky (nahradili bipolární tranzistory)
- Digitální i analogové obvody, výkonová elektronika

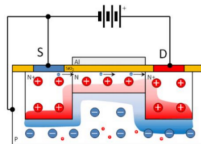
Stavba (MOSFET s vodivým kanálem)

- Tvoření základní destičky polovodiče P (N), do které jsou vytvořeny dvě elektrody druhého typu N+ (P+). Mezi nimi je úzký kanál stejného typu N (P)
- Na destičce nevodivá vrstva, na které je napálena hliníková vodivá elektroda G
  - Ta je izolována $\rightarrow$ obrovský vstupní odpor

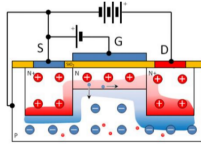

Funkce (MOSFET s vodivým kanálem)

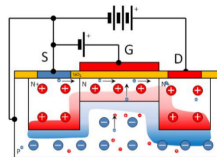
- Pokud na řídicí elektrodu není přivedeno napětí $\rightarrow$ kolem přechodu vznikne vyprázdněná oblast
  - Omezuje průchod vodivý kanál, definuje vel. proudy mezi S a D
- Přivedením napětí na řídicí elektrodu v záporné polaritě $\rightarrow$ odklusovací režim kanálu
  - El. pole vytvořené pod izolovanou řídicí elektrodou odpuzuje z vodivého kanálu elektrony $\rightarrow$ vytlačuje je do základní destičky
    - zmenšení proudu vodivým kanálem
- Přivedením napětí na řídicí elektrodu v kladné polaritě $\rightarrow$ obhospodovací režim kanálu
  - El. pole vytvořené pod izolovanou řídicí elektrodou vytváří elektrony ze základní destičky $\rightarrow$ obhospoduje množství nosičů ve vodivém kanále
    - Zvětšení proudu vodivým kanálem

Obrázek 2 Bez napětí

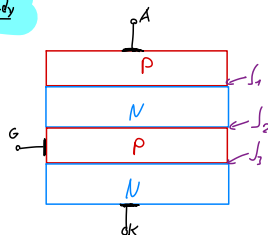
Obrázek 3 Odklusovací režim kanálu

Obrázek 4 Obhospodovací režim kanálu

Saoučástky s více PN přechody

Tyrista

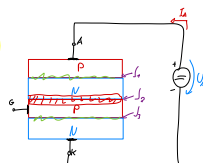
- Polovodičová výkonová spínací součástka

- má 3 PN přechody

Princip: Tyristor se zapne díky řídicímu U/I na Gate

① Aktivní režim - J_1 a J_3 je otevřen

- J_2 je uzavřen

② Otevření J_2 a) zvýšení $U_A \rightarrow$ zničení

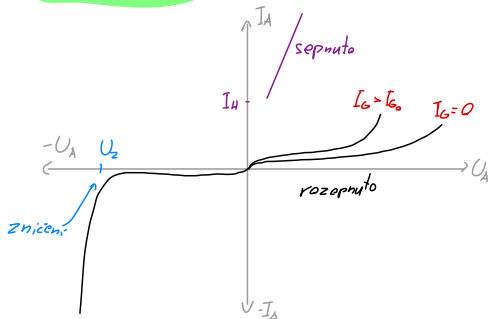
b) Proud I_A zvedá U_A = otevření napětovým skokem $\rightarrow$ předtím se moc řídil

c) impuls na Gate (vstříkneme tam minoritní nosiče) $\rightarrow$ průraz a otevření J_2
 $\rightarrow$ stačí jen impuls

③ Vypnutí a) Pokles I_A pod práhový I_H

b) Vypínací tyristor (GTO) - záporný impuls na Gate
 - odvedení nosičů zpět

- V_A charakteristika

I_H - práhový proud = min. proud pro udržení ve řídicím stavu

I_G - čím větší bude, tím menší U_A stačí pro otevření

Použití - Řízení, výkon, spínání...

DIAC

- Obousměrný tyristor bez Gate
 - otevřít se napětovým skokem

TRIAC

- Obousměrný tyristor s Gate
 - Otevřít se impulsem na Gate
 - dá se řídit
 - elektronický spínač = rychlejší

